

UCHWAŁA NR XX/500/26
RADY MIASTA SZCZECIN
z dnia 24 marca 2026 r.

w sprawie nadania tytułu Honorowego Obywatela Miasta Szczecin Zbigniewowi Antoniemu Kruszewskiemu

Na podstawie art. 18, ust. 2, pkt 14 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153, poz. 1436), **Rada Miasta Szczecin uchwala, co następuje:**

§ 1. Nadaje Zbigniewowi Antoniemu Kruszewskiemu tytuł Honorowego Obywatela Miasta Szczecin.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Przewodniczącemu Rady Miasta Szczecin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Uzasadnienie

Zbigniew Antoni Kruszewski urodził się 27 czerwca 1928 roku w Warszawie. Jego matka, Irena z domu Grabowska, była córką Antoniego Grabowskiego – wybitnego chemika, pioniera języka esperanto i tłumacza „Pana Tadeusza” na esperanto. Matka zginęła w obozie koncentracyjnym Ravensbrück. Podczas II wojny światowej Zbigniew Antoni Kruszewski uczęszczał na tajne komplety w Gimnazjum im. Tadeusza Czackiego. W 1943 roku, mając zaledwie piętnaście lat, wstąpił do Szarych Szeregów, gdzie przyjął pseudonim Jowisz. Uczestniczył w akcjach małego sabotażu i ukończył szkołę podoficerską. Przed wybuchem Powstania Warszawskiego pełnił obowiązki hufcowego oraz prowadził konspiracyjną akcję wywiadowczą – jego drużyny obserwowały ruchy wojsk niemieckich na głównych arteriach Warszawy i przekazywały meldunki do Komendy Głównej AK. W maju 1944 roku został zaprzysiężony na rotę Armii Krajowej. Po wybuchu Powstania Warszawskiego walczył w Śródmieściu, był odpowiedzialny za organizację poczty polowej Szarych Szeregów oraz pełnił funkcję kuriera Komendy Głównej Armii Krajowej, wykonując misje przez kanały poza linie wroga. Pod koniec powstania został ranny. Po upadku powstania został osadzony w Stalagu X B Sandbostel koło Bremy. Po wyzwoleniu przez żołnierzy kanadyjskich, przez Francję i Włochy, dotarł do II Korpusu Polskiego generała Andersa, gdzie służył w 12. Pułku Ułanów Podolskich.

Wraz z zakończeniem wojny podjął studia w Polskim Kolegium Uniwersyteckim w Londynie, a następnie przeniósł się do Stanów Zjednoczonych, gdzie studiował stosunki międzynarodowe na Uniwersytecie Chicagowskim – jednym z najlepszych uniwersytetów w USA. Uzyskał tam tytuł doktora na podstawie pracy o wpływie powojennego przesunięcia granic Polski na modernizację kraju. Doktorat stał się podstawą do wydania w 1972 roku książki w języku angielskim pt. „The Oder-Neisse Boundary and Poland’s Modernization”. Naukowe opracowanie problemu granicy polsko-niemieckiej i znaczenia ziem zachodnich dla rozwoju naszego kraju było pierwszą po zakończeniu II wojny światowej tego typu publikacją w USA i Europie Zachodniej.

Zbigniew Kruszewski pracował naukowo na Uniwersytecie Stanu Nowy Jork, a od 1972 roku pełnił funkcję profesora politologii Uniwersytetu Stanowego w El Paso w Teksasie, gdzie był m.in. dziekanem Wydziału Nauk Politycznych. Jest twórcą nauki o granicach – borderology – i jednym z największych na świecie autorytetów w tej dziedzinie. Zasadniczym tematem jego zainteresowań naukowych była i jest granica, tak w sensie rzeczywistym, jak i symbolicznym. Sam określa się jako człowiek pogranicza. Podczas swojej kariery naukowej wykształcił 15 tysięcy studentów. Jako gościnnie wykładowca pracował m.in. w London School of Economics, na uczelniach japońskich, brazylijskich, litewskich, ukraińskich i węgierskich, wykładał w Kwaterze NATO, w Warszawie i w Szczecinie. Przez wiele lat z ramienia Smithsonian Institution organizował w Polsce i krajach Europy Wschodniej seminaria dla amerykańskich intelektualistów i polityków.

Od 1952 roku Zbigniew Antoni Kruszewski jest członkiem Kongresu Polonii Amerykańskiej. Pełnił m.in. funkcję sekretarza Komitetu Politycznego KPA na stan Illinois, a przez osiem lat był

wiceprezesem tej znamienitej organizacji. Był również dyrektorem Muzeum Holocaustu w El Paso oraz prezesem zarządu Orkiestry Symfonicznej miasta El Paso. Współtworzył Fundację Instytut Armii Krajowej w Lublinie.

Ważnym wydarzeniem w historii Szczecina była przeprowadzona we wrześniu 1995 roku w Klubie „13 Muz” debata historyczna pomiędzy byłym oficerem Wehrmachtu Philippem von Bismarckiem, wówczas znanym działaczem CDU i przewodniczącym Ziomkostwa Pomorzan, a byłym żołnierzem Armii Krajowej Zbigniewem Kruszewskim. Na koniec dyskusji obaj rozmówcy podali sobie rękę. Warto podkreślić, że Kruszewski po raz pierwszy odwiedził Szczecin już w 1959 roku, zbierając materiały do swojej książki o granicy na Odrze i Nysie. Profesor Zbigniew Antoni Kruszewski od lat 90. każdego roku przyjeżdżał do Polski. Zawsze wówczas gościł w Szczecinie, mieście i pograniczu poświęcając liczne wykłady i publikacje. Uważał nasze miasto za swój drugi, po Warszawie, polski dom rodzinny.

Profesor Zbigniew Kruszewski przekazał swój księgozbiór politologiczny wraz z mapami i atlasami do Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego, pokrywając z własnych środków koszty transportu z El Paso do Szczecina. Niebawem ma do niego dołączyć prywatna kolekcja dokumentów.

Dzięki staraniom profesora w Muzeum Historyczno-Technicznym w Peenemünde znalazły się dokumenty dotyczące losu pracowników przymusowych wykorzystywanych w produkcji rakiet V-1 i V-2.

Zbigniew Antoni Kruszewski jest odznaczony m.in. Orderem Krzyża Niepodległości, Orderem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, Medalem za Zasługi dla Miasta Szczecina oraz Honorową Odznaką „Gryfa Zachodniopomorskiego” przyznaną w 2016 roku.

Wyjątkowe życie profesora Kruszewskiego zostało przedstawione przez Beatę Halicką, profesor Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, w książce pt. „Życie na pograniczu. Zbigniew Antoni Kruszewski. Biografia”.

Profesor Zbigniew Antoni Kruszewski poprzez całe swoje życie udowodnił, że potrafi łączyć polski patriotyzm ze zrozumieniem i akceptacją różnorodności występujących na granicach państw. Dla Szczecina, który jest bardzo ważnym miastem pogranicza, naukowy drogowskaz nakreślany przez profesora Zbigniewa Kruszewskiego jest bezcenny. Stąd nadanie mu tytułu Honorowego Obywatela Miasta Szczecina jest logiczną konsekwencją naszej tożsamości i międzynarodowej roli.

Przewodniczący Rady Miasta Szczecin

Paweł Bartnik